

بررسی امنیت اجتماعی در مدرسه

علی اکبر رضائیان ۱، فاطمه سلیمانی ۲ (نویسنده مسئول)، سکینه قاسمی ۳

۱. دیرآموزش و پرورش و مدرس دانشگاه آزاد اسلامی واحد علامرودشت، علامرودشت، ایران

aliakbarrazaeiyan@gmail.com

۲. دانشجو، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علامرودشت، علامرودشت، ایران aliakbarrazaeiyan@gmail.com

۳. دانشجو، دانشگاه آزاد اسلامی واحد علامرودشت، علامرودشت، ایران aliakbarrazaeiyan@gmail.com

چکیده

سابقه و هدف: امنیت یکی از نیازهای اساسی انسان‌ها و پیش نیاز رفع بسیاری از نیازهای بشری است. اگر افراد امنیت نداشته باشند، نه تنها نمی‌توانند نیازهای خود را رفع کنند، بلکه ممکن است آنچه دارند، از جمله جان که عزیزترین مایملک بشر است، را نیز از دست بدهند. امنیت یکی از نیازهای اساسی انسان‌ها و پیش نیاز رفع بسیاری از نیازهای بشری است. اگر افراد امنیت نداشته باشند، نه تنها نمی‌توانند نیازهای خود را رفع کنند، بلکه ممکن است آنچه دارند، از جمله جان که عزیزترین مایملک بشر است، را نیز از دست بدهند.

مواد و روشها: مطالعه حاضر از نوع توصیفی تحلیلی است و پس از بررسی مفاهیم با ارائه نتایج به پیشنهادات کاربردی پرداخته شده است. روش تحقیق حاضر توصیفی و روش گردآوری اطلاعات آن، کتابخانه ای است. بدین صورت که از منابع کتابخانه ای نظیر: کتاب، مقاله، منابع خارجی و ... و آموخته های محقق استفاده شده است.

یافته ها: از نظر این پژوهش، نیاز به امنیت با گسترش جوامع بشری، رواج فردگرایی و زیاده خواهی بشر به نیازی ضروری تبدیل شده است. همین امر موجب گردیده است بخش قابل توجهی از تلاش انسان‌ها و هزینه‌های کشورها صرف تأمین این نیاز مهم بشری شود. یکی از انواع امنیت که در سال‌های اخیر به ویژه در مکتب فرانکفورت به میزان بسیاری مورد توجه قرار گرفته است، امنیت اجتماعی است که تعاریف متفاوتی درباره‌ی آن بیان شده است.

نتیجه گیری: از مباحث ایراد شده نتیجه گرفته می‌شود که، برخی برای تعریف آن بر مجموعه‌ای از شرایط مانند اهمیت عنصر هویت، تعدد ابعاد امنیت، غیرامنیتی کردن موضوعات و غیره تأکید می‌کنند. اگرچه ظرفیت‌های این مفهوم، بسیار بیشتر از آنچه است که پیروان این مکتب بیان کرده‌اند و می‌توان آن را مفهوم محوری یک گفتمان جدید دانست که بر اساس آن، درک امنیت بدون توجه به زمینه اجتماعی آن میسر نیست. بر اساس این گفتمان جدید، امنیت موضوعی برخاسته از اجتماع تلقی می‌شود و این باور مرجعیت می‌یابد که امنیت و ناامنی در هویت بازیگر نهفته است.

واژگان کلیدی: هوش معنوی، رفتار شهروند سازمانی، هوشیاری، جهت گیری درونی.

۱. مقدمه

امنیت مفهومی بنیادی و از ضروریات زندگی بشر است. انسان‌ها در طول تاریخ، همواره در جستجوی شرایط امن و عاری از خطر به سر برده و راههای مختلفی را برای دستیابی به آن آزموده‌اند، در واقع می‌توان گفت اولین نهادهای اجتماعی نیز در پاسخ به این نیاز شکل گرفته‌اند؛ از این رو امنیت جزء عناصر اصلی سازنده زندگی اجتماعی شناخته می‌شود [۱]. علاوه بر اینکه مردم و افراد عادی به اهمیت امنیت در زندگی شخصی و عمومی خود شناخت پیدا کرده‌اند، اکثر محققان حوزه‌های مختلف علمی نیز به اهمیت و ارزش آن اشاراتی داشته و باور دارند که امنیت از نیازهای ضروری و پایه‌ای فرد محسوب می‌گردد. بر این اساس، امنیت جزو عناصر اصلی سازنده زندگی اجتماعی شناخته می‌شود و نهادهای اجتماعی در پاسخ به این نیاز شکل گرفته‌اند [۲]؛ همانطور که لارونی (۱۹۴۰) و جان مورز (۱۹۹۸) امنیت را عبارت از: تضمین رفاه آتی و رهایی نسبی از تهدیدات زیان بخش می‌دانند؛ چراکه امنیت چه از نظر افراد مدرسه و چه از نگاه اندیشمندان، به عنوان یک نیاز اساسی و ضروری در زندگی بشر معرفی می‌شود؛ لذا باید دانست که با زوال و نابودی آن نیز آرامش خاطر انسان از بین می‌رود و تشویش، اضطراب و ناآرامی جای آن را خواهد گرفت [۳]. بنابراین، اندیشمندان بر این اعتقادند که وجود امنیت در میان اعضای یک مدرسه، به همان اندازه مهم است که احساس امنیت در آن مدرسه. در واقع، با پیدایش مکتب کنش متقابل نمادین، تدریجاً ابعاد ذهنی و احساسی علاوه بر ابعاد هستی‌شناختی و ذاتی پدیده‌های اجتماعی، اهمیت یافتند [۴].

روش تحقیق

روش پژوهش حاضر از نوع کیفی توصیفی و مروری تحلیلی می‌باشد که با جستجو در مقالات علمی و کتاب‌های مختلف و اینترنت به تدوین آن پرداخته شده است. از جمله مهم‌ترین موتورهای جستجو و پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر مورد استفاده در این تحقیق عبارت بود از: تحلیل محتوا یک شیوه پژوهشی است که برای تشریح عینی، منظم و کمی محتوای آشکار پیام‌های ارتباطی به کار می‌رود. این شیوه ابتدا در علوم ارتباطات به کار گرفته شد و در حال حاضر، بخصوص در سال‌های اخیر این شیوه پژوهش در سایر علوم، از جمله علوم تربیتی نیز مورد استفاده قرار گرفته است. تحلیل محتوا به اعتقاد بیشتر صاحب‌نظران روش پژوهشی است که برای بیان مفاهیم یا واژه‌های معینی در یک متن و یا مجموعه‌ای از متون استفاده می‌شود. برخی نیز آن را یک روش تجزیه و تحلیل داده‌ها می‌دانند. متن می‌تواند شامل کتاب، فصل یا فصل‌هایی از یک کتاب، نوشته‌ها، مصاحبه، گفتگو، عناوین و مقالات مطبوعات و اسناد تاریخی باشد.

مبانی نظری

نظریه امنیت

امنیت در فرهنگ لغت عبارت است از در امان بودن، آرامش و آسودگی، احساس آزادی از ترس و رهایی از تهدید. امنیت از نیازهای اولیه بشر و شاید به نوعی مهم‌ترین نیاز یک مدرسه است که بدون وجود آن ماهیت وجودی مدرسه زیر سوال قرار می‌گیرد [۵]. از دید برخی از محققین و اندیشمندان علوم اجتماعی و سیاسی امنیت کلیه زمینه‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و اجتماعی را در بر می‌گیرد. [۶] اولین بار واژه امنیت توسط بوزان به کار برده شده است. بوزان (۲۰۰۰) امنیت را یک هویت می‌نامد و امنیت اجتماعی را مترادف امنیت هویت تلقی می‌کند. هویت در اینجا منظور آن چیزی است که به افراد امکان این را می‌دهد تا خود را جزئی از مدرسه بدانند. [۷]. مازلو (۱۹۷۰) نظریه‌ای ارائه کرد که بر اساس آن تامین نیازهای انسان به صورت

^۱Laroni

^۲John Moores

^۳Buzan

^۴Maslow

سلسله مراتبی است. در این نظریه نیاز های انسان به سطوح مختلف طبقه بندی شده است که در سلسله مراتب یک هرم قرار گرفته اند و تا نیاز های سطح پایین تر بشر تامین نشود، او به دنبال برآوردن نیاز های سطح بالاتر خود نخواهد رفت. بر این اساس امنیت یکی از اولیه ترین نیاز های بشر است که در سطح دوم هرم مازلو قرار دارد به طوری که نیاز های سطوح بعدی مانند احترام، اخلاق و والاترین نیاز های بشر منوط به تامین امنیت هست [۸].

امنیت از اصول و در حقیقت زیربنای توسعه قلمداد می شود و بدون وجود امنیت توسعه ای وجود نخواهد داشت. در واقع توسعه پایدار در یک منطقه منوط به وجود امنیت پایدار در آن محیط است [۹].

نظریه امنیت اجتماعی

امنیت اجتماعی به احساس روانی شهروندان از عوامل تهدید کننده بر می گردد و ممکن است با واقعیت موجود مطابقت نداشته باشد و تحت تاثیر میزان و اثر عوامل تهدید کننده، میزان احساس امنیت اجتماعی نیز می تواند نوسان داشته باشد [۱۰]. امنیت اجتماعی مقوله بسیار مهمی است به طوری که ممکن است در عین وجود امنیت مردم احساس امنیت نداشته باشند؛ زیرا ذهنیت مردم از مدرسه نقش بسیار مهمی در میزان امنیت اجتماعی آنها بازی می کند. [۱۱] عدم وجود امنیت اجتماعی در یک مدرسه می تواند تاثیر مخربی بر سرمایه های انسانی آن بگذارد و میزان مشارکت مردم در فعالیتهای اجتماعی را به شدت کاهش دهد. بنابراین میزان دخالت مردم و احساس مسئولیت در قبال اهداف ملی در زمینه های اقتصادی، اجتماعی و سیاسی تحت تاثیر عدم احساس امنیت میتواند تا حد چشمگیری کاهش یابد. برخی از محققین نیز معتقدند که احساس امنیت در یک مدرسه گاهی از وجود امنیت مهم تر است زیرا که واکنش ها و عکس العمل های افراد در مدرسه به میزان قابل توجهی به میزان دریافت و ادراک آنها نسبت به تلقی که نسبت به واقعیت دارند بستگی دارد نه خود واقعیت. [۱۲] احساس امنیت یک پدیده روان شناختی است که ناشی از تجربه های عینی و اکتسابی افراد از شرایط و اوضاع پیرامونی است [۱۳]. عوامل مختلفی می تواند در احساس امنیت افراد یک مدرسه نقش بازی کند. به عنوان مثل نقش رسانه ها به عنوان ابزار اطلاع رسانی در مقوله احساس امنیت بسیار چشمگیر است. محققان مختلف، ابعاد مختلفی را برای احساس امنیت یک فرد در نظر گرفته اند؛ برخی ابعاد احساس امنیت را عبارت از احساس امنیت جانی، اقتصادی، ناموسی و اجتماعی می دانند [۱۴]. برخی دیگر نیز ابعاد مالی، جانی و عاطفی یا طبقه بندی دیگری شامل احساس امنیت جانی، اقتصادی و اجتماعی بیان کرده اند [۱۵]. برخی ابعاد احساس امنیت را شامل احساس امنیت مالی، جانی و اجتماعی عنوان کرده است [۱۶].

عوامل مختلفی بر احساس امنیت افراد تاثیرگذار هستند که بدون مد نظر قرار دادن آنها نمی توان اقدام به برآوردن رضایت مردم از نظر امنیت کرد. خصوصیات فردی افراد مثل سن، جنسیت، پایگاه اقتصادی، پایگاه اجتماعی، میزان تحصیلات و غیره از جمله مسائل تاثیر گذار بر احساس امنیت افراد هستند [۱۷]. عوامل و ویژگی های فردی به خصوص طبقه اجتماعی تعیین کننده میزان احساس امنیت در افراد است. بر این اساس افرادی که در طبقات اجتماعی با آسیب پذیری بیشتر قرار دارند نسبت به گروه های طبقات اجتماعی بالاتر احساس امنیت کمتری دارند. سن و جنسیت نیز از جمله ویژگی های فردی هستند که در احساس امنیت افراد تاثیر گذار هستند [۱۸]. مردان نسبت به زنان احساس امنیت بیشتری دارند که این به دلیل ویژگی های جسمانی آنهاست به طوری که قدرت جسمانی زنان برای دفاع از خود نسبت به مردان کمتر است و دوم به این دلیل است که زنان نسبت به مردان در معرض تهدید های بیشتری در بحث امنیت قرار دارند [۱۹].

امنیت فردی و امنیت اجتماعی:

امنیت فردی در مدرسه هنگامی تامین می شود که اولاً حقوق پایه ای و حیاتی فرد به رسمیت شناخته شود؛ و مبنای این رسمیت منشور ملی و قانون اساسی است. ثانیاً دفاع از این حقوق قانونی به صورت مصرح، نهادینه شده و ساختاری مورد پذیرش قرار گیرد و تحت الشعاع علایق و سلیق شخصی، حزبی و فکری قرار نگیرد. ثالثاً نهادها و نیروهای حراست کننده از حقوق اساسی افراد باید پاسخگو باشند؛ یعنی برای مدت معلوم و فقط برای مقطع زمانی مشخصی، نمایندگی مردم را داشته باشند و برای اعمال و

تصمیمات خود پاسخگو باشند. رابعاً تدارک حقوق فردی نباید صرفاً حالت درمانی و پسینی داشته باشد بلکه نهادهای مسئول باید منابع تدارکاتی و اقدامات پیشگیرانه را در اولویت قرار دهند و به برخورد انفعالی با ناامنی‌های فردی اکتفاء نکنند. [۲۰]

نکته قابل بحث در امنیت فردی ((حفظ معیشت، حیات و حرمت آدمی در مقام انسان است نه در مقام عضو یک حزب یا دارنده فلان مشخصه ویژه دینی، قومی، نژادی و سیاسی و غیره. همه اینای بشر فارغ از هرگونه تعلق و تنوع موضوع امنیت فردی هستند. از این رو در مفهوم امنیت فردی، مرجعیت امنیت، فرد انسانی است که در حیات خود از یکسو در معرض انواع تهدیدات و خشونت‌های فردی، گروهی و سازمانی و دولتی قرار دارد و از سوی دیگر واجد استعدادهایی است که در صورت تمهیدات نهادی و قانونی می‌تواند آن‌ها را عینیت بخشیده، منشاء آثار خیر واقع گردد. [۲۱]

امنیت عمومی و امنیت اجتماعی:

گاه امنیت عمومی به دلیل اینکه مرجع آن با امنیت اجتماعی یکی است، این دو مفهوم یکی تلقی شده است. حتی تهدیدات و آسیب‌هایی که این دوگونه امنیت را مورد خطر قرار می‌دهد با توجه به این همپوشانی یکی تلقی شده است. اما باید اشاره به این نمائیم که « وقتی سخن از امنیت اجتماعی به میان می‌آید بر بسترهای اجتماعی امنیت تأکید می‌گردد، نباید آن را با امنیت عمومی یکسان دانست. زیرا امنیت عمومی در پی حفظ و حراست شهروندان از گزند آسیب‌ها و تعارضات است. این گونه شهروندان را به طور منفرد در قالب شهر و روستا، از آسیب‌ها و خطرات عینی و فیزیکی مانند خطرات جانی، مالی و غیره در امان داشته و با متخلفان و مجرمین اینگونه آسیب‌ها مقابله می‌نمایند در مقابل امنیت اجتماعی تمرکز بر روی گروه‌ها و واحدهای اجتماعی کرده که دارای هویت اجتماعی هستند و بیشتر اشاره به برخی از جنبه‌های تعامل گروه‌های اجتماعی از جمله اعتماد، صداقت، وفاداری و... می‌نماید و در مقابل آسیب رساندن به این دسته از تعاملات با مجرمین برخورد خواهد کرد. [۲۲]

از این رو مجموعه و گروه‌ها به دلیل آنکه افراد را به یکدیگر پیوند می‌دهند، تعلقات مشترکی را دامن می‌زنند و گونه ای از هویت جمعی هستند، مستوجب حفاظت و برخورداری از امنیت می‌گردد. امنیت اجتماعی به عوامل پیوند میان اعضای گروه‌ها توجه داشته و محافظت و پاسداری از آن‌ها چون عامل قومی، جنسی، ملی، اعتقادی، شغلی و هنری وظیفه خود می‌داند. امنیت عمومی درگیر ارزش‌های دولتی است که همچون حاکمیت و دولت برخی از قومیت‌ها را ارجح تر از دیگر قومیت‌ها، مذاهب، کیش‌ها، نژادها و گرایش‌های سیاسی دانسته، براین اساس این گونه امنیت مشروط می‌باشد. در مقابل امنیت اجتماعی با نادیده گرفتن ارزش‌های حکومتی یا دولتی، در پی تأمین امنیت برای تمام گروه‌های انسانی است. بالطبع برقراری چنین امنیتی از حوزه دولت‌مردان خارج است و در اراده و توانمندی خود گروه‌های اجتماعی تحقق می‌یابد. [۲۳]

امنیت ملی و امنیت اجتماعی:

نیروهای اجتماعی در نظام‌های سیاسی گوناگون رفتارهای مختلفی را از خود نشان می‌دهند. این تفاوت به علل مختلفی از جمله فرهنگ، سازمان یافتگی احزاب، شیوه‌های اعمال قدرت سیاسی، ماهیت نیروها و گروه‌های اجتماعی و سیاسی، توزیع قدرت و منابع آن باز می‌گردد. با توجه به این موارد امروزه ما در سطح جوامع با جریان‌های همگونی در قالب جنگ‌های قومی، شهری، بنیادگرایی دینی و حق طلبی زنان روبرو هستیم که ضرورت بازنگری به هویت و تحکیم پایه‌های آن را گوش زد می‌کند. از سوی دیگر مدت‌های طولانی است که افراد، گروه‌ها، سازمان‌ها، در لوای نظام‌های سیاسی سامان یافته و حیات و ممات آنان، با ملزومات و اقتضائات دولت‌های ملی گره خورده است [۲۴]. امنیت ملی به منظور حفظ تمامیت مدرسه نقش بسزایی دارد. این گونه امنیت دارای دو بعد متفاوت اما در عین حال مرتبط باهم دارد. « الف) بعد داخلی یا درون‌گرا: که ناظر بر ایجاد نظم و آرامش و ایمن داخلی، تأمین منافع عمومی و به خصوص توانایی دولت یا حکومت در جهت برآوردن توقعات روزافزون مدرسه و بالاخره توسعه مترقیانه فرهنگ و تمدن مورد بحث است. ب) بعد خارجی یا برون‌داد: که ناظر به نحوه تعیین جایگاه یک کشور در صحنه بین‌المللی است. » [۲۵] در این راستا آنچه که اهمیت دارد مجموعه توانمندی‌ها و ظرفیت‌های یک کشور اعم از سیاسی یا نظامی و اقتصادی در حفظ تمامیت ارضی، حاکمیت ملی، استقلال سیاسی، اعمال صحیح حاکمیت بر منافع طبیعی، حفظ محیط زیست در

مقابل تهدیدات خارجی است. «امروزه مفهوم امنیت ملی برای بسیاری از کشورها حاکی از نیاز به حفظ استقلال و تمامیت ارضی، حفظ شیوه زندگی ملی و جلوگیری از مداخله بیگانه در امور داخلی کشور از طریق توان نظامی است.» [۲۶]

مرز تحلیلی و نظری مفهوم امنیت اجتماعی کاملاً از حوزه امنیت ملی جداست. امنیت ملی در پی حفظ شهروندان در سایه دولت مشروع از خطرات و تجاوزات کشورهای خارجی است. امنیت ملی، جان و مال شهروندان را از آسیب مهاجمان بیگانه حفظ می‌نماید. بنابراین بر تسهیلات نظامی و نیروهای مسلح تکیه دارد و نظامی‌گری را در اولویت قرار می‌دهد. در این گونه از امنیت وجه سلبی امنیت مورد توجه است و زور و قدرت ارکان اصلی آن را تشکیل می‌دهد. در مقابل امنیت اجتماعی بر وجه ایجابی بیشتر تمرکز دارد، چرا که پذیرش و آمیزش هویت‌های اجتماعی مختلف مورد نظر است. قبول تنوع و تکثر هویت‌ها باعث شده تا امنیت اجتماعی سازوکار تربیتی، آموزشی، اطلاع رسانی، بیش از ابزارهای زور و قدرت نیاز داشته باشد. [۲۷]

امنیت انسانی و امنیت اجتماعی:

از دیگر مفاهیم متشابه و متداخل با مفهوم امنیت مدرسه ای یا اجتماعی، مفهوم امنیت انسانی است. در واقع در بحث امنیت انسانی باید اشاره به مخاطرات عینی چون کشتارهای عمومی از طریق بمباران (هسته ای، شیمیایی و میکروبی) و نگرانی‌های ذهنی متعددی (مانند نگرانی از آینده و احساس هراس و وحشت از خطر تروریسم) کرد که حیات انسان‌ها را تحت الشعاع قرار داده است. در واقع در طرح توسعه امنیت انسانی، محافظت از هسته حیاتی همه افراد در مقابل تهدیدات شایع است به گونه ای که با شکوفایی و کمال بلند مدت آدمی سازگار داشته باشد باید مورد توجه قرار گیرد [۲۸]. با توجه به آنچه که بیان شد در امنیت انسانی «اولاً تمهیدات پیشگیرانه و نیز اقدامات جبرانی مدنظر است، با این هدف که حیات آدمی در مقابل خطرات غیر مترقبه (مانند سیل، قحطی، طوفان و زلزله) و نیز در برابر اقدامات عمدی (مانند سیاستگذاری‌های بهداشتی، اقتصادی، زیست محیطی و...) محفوظ بماند. محور امنیت انسانی، نوع انسان است نه محیط. راه حل‌های مورد نیاز برای تدبیر مخاطرات هم بر دو دسته اند: بخشی از آن‌ها حالت مقطعی دارند و بعضی دیگر بلند مدت و زیر ساختی می‌باشند؛ ثانیاً امنیت انسانی صرفاً معطوف به لایه‌های ابتدایی و فیزیکی حیات آدمی نیست بلکه معطوف به هسته مرکزی و کانون زندگی بشری است [۲۹]. بر این اساس هم نیازهای مادی مانند تامین مسکن، بهداشت و تغذیه مد نظر می‌باشند و هم امور والا تری مانند حفظ حرمت، استقلال، علو طبع، حق تعیین سرنوشت و مشارکت در زندگی اجتماعی. در پرتو این وجه از تعریف، تامین امنیت، اقدامی‌هایی بخش است. یعنی افراد انسانی در پرتو امنیت انسانی، ضمن اینکه از خطر مرگ نجات می‌یابند، به صورتی مدنی و انسانی و توأم با احترام و آزادی ادامه حیات می‌دهند؛ ثالثاً در تعریف امنیت انسانی، بر تدارک امنیت برای همه افراد انسانی تأکید شده است. بر این اساس تعلقات دینی، قومی، جنسیتی، نژادی و یا تفاوت‌های اقتصادی، سیاسی، فرهنگی و جغرافیایی در سیاستگذاری‌ها دخیل نیستند. بدیهی است تمرکز بر امنیت و بالندگی نوع بشر، کاملاً متفاوت از تعریف سنتی امنیت است که به حیات، رشد و پایه‌های امنیت ملی دولت را تشکیل می‌دهند [۳۰]. از این رو حراست انسان‌ها در برابر بیماری‌ها (مانند ایدز) جنایات سازمان یافته (مانند قاجاق و قتل‌های زنجیره ای)، تحقیر (مانند توهین به ارزش‌های افراد و گروه‌ها در رسانه‌ها و محافل عمومی رسمی)، خشونت‌های فیزیکی (مانند تجاوز به عنف) و مواردی از این دست می‌تواند پایه‌های قوام دولت را استوار نماید. بر این اساس، امنیت انسانی به تهدیدات شایع و مهمی نظر دارد که: اولاً بخش زیادی از انسان‌ها را شامل می‌شود؛ ثانیاً زندگی آنها را تا حد عمیقی زیر طوفان و سیل و ادواری (مانند قحطی) رخ می‌نماید. اشکال بروز این قبیل تهدیدات نیز بر آب شرب بعضی مناطق یا سیاستگذاری‌های صنعتی منتهی به تخریب محیط زیست که به صورت غیر مستقیم ولی موثر حیات و کیفیت زندگی انسان‌ها را در معرض مخاطره قرار می‌دهند.» [۳۱]

ویژگی‌های امنیت اجتماعی:

ویژگی‌های امنیت را به شرح ذیل می‌توان بیان کرد:

۱ جامع بودن: جامع بودن در حوزه امنیت اجتماعی و به طور کلی در بحث امنیت با شمولیت ارتباط پیدا می‌کند، یعنی هر حوزه ای را که به اداره امور مدرسه مرتبط می‌کند می‌توان برای بسط امنیت اجتماعی ضروری دانست. علت این جامع بودن و شمولیت

هم بر این اساس است که فرد یا مدرسه از تهدید و خطر مصون باشد و ناامنی نیز حالتی است تهدیدآمیز که در معرض خطر بودن را القاء می‌نماید؛ و خطر یا همان عاملی که وجودش سلب کنند امنیت اجتماعی است، در برگیرنده عوامل یا وضعیتی است که مخل بر وجود و کمالات آن باشد، البته عوامل متعددی چون زمان، ایدئولوژی، اوضاع و احوال داخلی مدرسه، دیدگاه رهبران در میزان امنیت اجتماعی و نحوه و آسیب یا حفظ این نوع امنیت در مدرسه. [۱]

۲ تجزیه ناپذیری: فقدان امنیت اجتماعی یا هر نوع امنیتی در سطح داخلی و بین المللی باعث می‌شود که به کل امنیت صدمه وارد گردد. در ارتباط با این مسئله مفاهیم خودی دیگری مهمترین پایه در بار معنایی امنیت اجتماعی و هر نوع امنیتی می‌باشد. در سطح کلان خودی کسی است که به اهداف ثابت امنیت اجتماعی شامل انسجام اجتماعی، وحدت ملی، تامین اجتماعی، رفاه و آسایش، حیثیت داخلی، حفظ و افزایش مشارکت مدنی، استقلال و خودکفایی معتقد است و دیگری هم اشاره به راهبردهای امنیت داخلی می‌کند که می‌تواند اثر گذار باشد. [۲]

۳ ذاتی بودن: هم به معنای عدم نیاز به علت و هم به معنای ضروری و نیاز غیرقابل رفع و ویژگی ناگزیر و غیرقابل گریز می‌باشد. لذا امنیت اجتماعی یعنی مصونیت و نیاز به مصونیت، علم مصونیت و مدافع آن می‌باشد. [۳]

۴ متمرکز بودن بر عدالت: این مسئله مقدم بر همه امر در مدرسه اسلامی می‌باشد. این ویژگی در نظام اسلامی شامل تمام احکام الهی، رعایت حق و قسط و مسئولیت متقابل حاکم و ملت و انصاف و شفقت بر خلق و مانند این‌ها می‌باشد که باعث می‌شود امنیت اجتماعی با عدالت رابطه داشته باشد. [۴]

۵ ضریب هبستگی امنیت با سایر شئون حیات اجتماعی انسان: در واقع برخوردار بودن از امنیت در هر سطح و مفهومی به این معناست که این پدیده برای مدرسه بسیار ارزشمند است و از منزلت والایی نسبت به سایر پدیده‌ها اجتماعی برخوردار است. به عبارت دیگر نسبت امنیت و امنیت اجتماعی به سایر امور مدرسه مانند نسبت روح به کالبد است. با توجه به این امر امروزه در هر مدرسه ای امنیت اجتماعی یا امنیت در هر بعدی می‌تواند با سایر امور همچون اقتصاد، سلامت، سیاست، دین، فرهنگ و... رابطه داشته باشد. در واقع هر چه ضریب ابعاد حیات اجتماعی مدرسه بالاتر باشد، در واقع امنیت هم بیشتر ارتقاء می‌یابد. [۵]

گفتمان‌های امنیت اجتماعی:

با توجه به اینکه لغت امنیت به معنای رهایی از خطر، تهدید، آسیب از بعد اجتماعی همراه بوده و همچنین از وجه اجتماعی این مفهوم در لغت نوعی آرامش، اطمینان، آسایش، اعتماد، تضمین و تامین را هم به دنبال دارد در حوزه رویکردی به مطالعات امنیتی بین حوزه مدرسه شناسی و مطالعات امنیتی تفاوت وجود دارد [۶]. از بعد مطالعات مدرسه شناختی دو نوع رویکرد یا گفتمان در مورد امنیت اجتماعی وجود دارد که به شرح زیر می‌باشد:

گفتمان سلبی:

در این رویکرد یا گفتمان، فقدان امنیت و یا نبود امنیت اجتماعی در مدرسه باعث شده که پدیده ای به نام تهدید بوجود آید؛ «راهبرد اصلی در این رویکرد امنیتی، تقویت توان نظامی برای مقابله و سرکوب دشمنان است. از این دیدگاه جنگ ادامه سیاست البته با ابزار و وسایلی دیگر به شمار می‌رود و به زمامداران توصیه می‌شود برای افزایش ضریب امنیتی قلمروشان، در تجهیز و تقویت ساز و برگ و توان جنگی شان کوشا باشند. در این دیدگاه، امنیت در نبود تهدید نظامی معنا می‌شود و بنابراین سیاست امنیتی متوجه دستیابی به حداکثر توان نظامی برای تفوق بر دشمنان داخلی و خارجی کسب امنیت است. این موج به اقتضای ماهیتش طیف متنوعی از صاحب نظران را در بر می‌گیرد که شاخص‌های اصلی آنها رویگردانی از محوریت عامل نظامی در تعریف و تحدید امنیت است [۷].

وجه سلبی امنیت و سازوکارهای آن در جدول فوق آمده است. چنانکه ملاحظه می‌شود، خلاصی در مقابل وجوه گوناگونی از خطرات تلقی شده است؛ به عبارت دیگر بر وجه رهایی از خطر و تهدید به عنوان حوزه معنای امنیت تأکید شده است. پس امنیت را می‌توان توانمندی ایجاد شرایط عاری از خطر و مشکلات تعریف کرد. این تعریف از امنیت مبتنی بر نگرش عینی و واقع بینانه از

خطرات فیزیکی و مادی خارجی است، یعنی خطرات شامل موضوعات ملموس و مشخصی چون جنگ، خشونت، آشوب و غیره هستند.» [۸] این رویکرد بر فقدان تهدید، دلالت نظر دارد، به این معنا که گفتمان سلبی به مفهوم نبودن خطر، تهدید و برخورداری نسبی از آرامش و اطمینان خاطر معطوف شده است. بوزان هدف از این رویکرد را استقرار و نظم و برقراری ثبات دانسته است. در این رویکرد امنیت اجتماعی عبارت است از «ظرفیتی که تهدید از یک بازیگر بیرونی، نسبت به منافع حیاتی و همه بازیگر اصلی وجود نداشته باشد» [۹]؛ بنابراین، تهدیدات در رویکرد سلبی دارای ویژگی‌های می‌باشند:

۱ مقولاتی هستند که از ناحیه فضایی بیرون تولید می‌شوند. ۲ دارای ماهیت سخت افزاری هستند. ۳ از نظر چهره و گونه قابل تهدید نیستند و متناسب با شرایط و امکانات تحول می‌یابند. ۴ در وضعیت تراکمی قرار دارند؛ یعنی چهره‌های جدید چهره‌های قدیم را از بین نمی‌برد.» [۱۰]

گفتمان ایجابی:

در این رویکرد امنیت به نبود تهدید تعریف نمی‌شود، بلکه با وجود تهدید در سطح مدرسه، وجود شرایط مطلوب برای تحقق اهداف و درخواست‌های اجتماعی مد نظر قرار می‌گیرد. در این گفتمان امنیت به نوعی، ماهیتی تاسیسی دارد که در مدرسه باید توسط خود شهروندان آن مدرسه ایجاد گردد. در یک نگاه کلی این رویکرد بر این مبناست که مدرسه به مرحله قابل قبولی از آگاهی و تحصیل و دانش رسیده است که برای پاسداری از منافعش بتواند خود از آن حراست و نگهداری کند [۱۱]. در این گفتمان «امنیت، توانایی و شرایط عینی را شامل می‌شود که در آن بستر می‌توان به منافع همگانی دست یافت. گفتنی است که مطابق این تفسیر، مفهوم امنیت نسبت به منافع عمومی نیز از اولویت برخوردار است، چرا که تحقق یا عدم تحقق منافع جمعی در گرو بود یا نبود امنیت است. بر این اساس مدرسه ای که در عین درگیر نبودن با تهدید خارجی یا داخلی، توان لازم را برای دستیابی به منافع جمعی اش نداشته باشد، امنیت ندارد و ناامن گفته می‌شود. گفتمان ایجابی را باید گفتمانی تازه در حوزه مطالعات امنیتی به شمار آورد که بیش از دو دهه از عمر آن نمی‌گذرد.» [۱۲]

وجه غالب این گفتمان معطوف به خطر نیست. به این معنا که این رویکرد بر ابعاد آرامش، اطمینان، آسایش به عنوان حوزه معنایی از امنیت تکیه کرده است. بنابراین امنیت را می‌توان ظرفیت بهره‌مندی از فرصت‌ها و تضمین منافع و ارزش‌ها دانست. در واقع این تعریف بر نگرش ذهنی و تفسیر گرایانه از خطرات غیرمادی مبتنی است. در واقع خطرانی چون اجبار و تحمیل، تبعیض و هرآن چیزی می‌شود که مانع ترقی و پیشرفت باشد و به تحقق آرامش و اطمینان لطمه وارد می‌کند. باعث از بین رفتن این گفتمان از امنیت خواهد شد. [۱۳]

با توجه به این نوع گفتمان‌های غالب در بحث امنیت، باید به این مبحث اشاره کنیم که امنیت اجتماعی در بستر مدرسه نیازمند توانایی‌های نرم افزاری است که بتوان با این توانمندی‌های نرم افزاری توان مقابله با انواع خطرات را داشت؛ در واقع در مدرسه مدرن، هرچه استفاده از ابزارهای معرفتی و اطلاعاتی از سوی نهادهای آموزشی و ارتباطات جمعی در اختیار شهروندان قرار گیرد و همچنین سازوکارهای درونی کردن و مدرسه پذیری به عنوان مکانیسم‌های اصلی تحقق امنیت اجتماعی در بعد ایجابی بیشتر در مدرسه ارتقاء داده شود، امنیت اجتماعی بیشتر بسترسازی خواهد شد [۱۴].

تحقق امنیت اجتماعی ضامن توجه به هر دو گفتمان امنیتی است و تأکید بر یک گفتمان و غفلت از دیگر گفتمان موجب تزلزل در پایداری و قوام امنیت اجتماعی می‌شود. استمرار امنیت اجتماعی در بستری پایدار و مداوم، نیاز به این دارد که توجه همه جانبه‌ای به خطرات زندگی داشت که با جمع زدن گفتمان‌های امنیت تاحدودی این امر میسر خواهد شد. [۱۵]

بحث و نتیجه گیری

از مباحث فوق نتیجه گرفته می‌شود که جان مایه احساس امنیت برگرفته از امنیت عینی و تلاش جهت استقرار امنیت در مدرسه است، بنابراین وجود امنیت و احساس امنیت به یک اندازه مهم و جدی ارزیابی می‌شود، اگر چه بعضی نیز پا را فراتر از این نهاده و بر این باورند که احساس امنیت بر وجود آن مقدم است و ناچار به هر شکل ممکن باید در قوام آن کوشید، چرا که احساس

امنیت موجب اعتماد به نفس شهروندان شده و نتیجتاً به مشابه سرمایه انسانی قادر خواهد بود در توسعه اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی نقش بایسته خود را ایفا نماید، در همین حال احساس امنیت در شهروندان موجب اعتماد به کارگزاران نظام از جمله پلیس شده و امکان مشارکت هر چه بیشتر آنان را برای کمک به امنیت فراهم خواهد آورد. می توان ادعا کرد که احساس امنیت در یک مدرسه، مهم تر از وجود امنیت است؛ چراکه واکنش ها و عکس العمل های افراد در مدرسه، به میزان زیادی به میزان دریافت و ادراک آنها نسبت به تلقی که نسبت به واقعیت دارند؛ بستگی دارد، نه خود واقعیت. لذا، تا هنگامی که فردی معتقد باشد که در مدرسه اش امنیت وجود ندارد، احساس امنیت نیز نخواهد کرد؛ ولو اینکه واقعاً هیچ امری امنیت وی را تهدید نکند. تا زمانی که شهروندی در شهر خود و از قدم زدن در کوچه ها و خیابان های آن، احساس آرامش نکند، احساس امنیت نیز نخواهد داشت و دائماً نگران بوده و تشویش و اضطراب وجود وی را فرا می گیرد؛ لذا نبود احساس امنیت نیز می تواند همان اثرات فقدان امنیت را داشته باشد

منابع و مأخذ

- [۱] ابراهیم پور، کومله، خزایی، سمیرا (۱۳۹۱) آسیب های نو پدید؛ شبکه های اجتماعی مجازی در کمین خانواده
- [۲] ادیسی، افسانه، شیخ دادزاده، لیل، برزگری، محمدرضا، (۱۳۹۵)، تأثیر احساس امنیت اجتماعی بر سلامت اجتماعی پزشکان (مورد مطالعه؛ پزشکان شهر تهران)، مجله علمی سازمان نظام پزشکی جمهوری اسلامی ایران، دوره ۳۴، شماره ۳، از صفحه ۲۱۵ تا صفحه ۲۳۲.
- [۳] افتخاری، اصغر (۱۳۸۵)، کالبدشکافی تهدید تهران: مرکز مطالعات دفاعی و امنیتی دانشگاه امام حسین.
- [۴] افشار، محمدرضا (۱۳۸۵). عوامل مؤثر بر احساس امنیت اجتماعی زنان در تهران، (پایان نامه کارشناسی ارشد). تهران، دانشگاه تهران، دانشکده علوم اجتماعی.
- [۵] افشانی، علیرضا؛ فرقانی، مهناز (۱۳۹۶)، مطالعه تطبیقی رابطه سلامت اجتماعی و احساس امنیت اجتماعی در بین والدین و فرزندان ساکن شهر یزد، پژوهش های راهبردی مسائل اجتماعی ایران، شماره ۱۶، علمی پژوهشی/ISC، ۱۶ صفحه از ۱ تا ۱۶
- [۶] اکبری، سینا؛ سعیدی، علیرضا و صائب، محمد (۱۳۹۶)، بررسی آسیب های نوپدید؛ بررسی میزان تأثیر شبکه های اجتماعی مجازی بر طلاق زوجین جوان (مطالعه موردی اصفهان)، فصلنامه دانش مدیریت اصفهان، شماره ۱۳، صفحه ۷۷ تا ۹۲.
- [۷] اکبری، شیماء؛ سلطانی، فر، محمد؛ جعفری، علی (۱۳۹۹)، بررسی رابطه دیجیتالی شدن مصرف رسانه ای با احساس امنیت اجتماعی در بین شهروندان تهرانی، مجله امنیت پژوهی، شماره ۷۰ علمی پژوهشی/ISC (۲۲ صفحه از ۱۳۳ تا ۱۵۴)
- [۸] امام جمعه زاده، سید جواد؛ رهبر قاضی، محمدرضا، عیسی نژاد، امید؛ مرنندی، زهره (۱۳۹۱). «بررسی رابطه میان سرمایه اجتماعی و مشارکت سیاسی در بین دانشجویان دانشگاه اصفهان»، پژوهشنامه علوم سیاسی، سال هفتم، شماره چهارم، پاییز، صص ۳۴۷.
- [۹] امینی زاده، سینا؛ طبیعی، منصور (۱۳۹۹)، بررسی فناوری های ارتباطی جدید، هویت و احساس امنیت اجتماعی (دانشجویان دانشگاه کرمان)، مطالعات فرهنگ ارتباطات، شماره ۸۲ علمی پژوهشی/ISC (۳۰ صفحه از ۱۱۹ تا ۱۴۸)
- [۱۰] انتظاری، علی؛ اسدپور، عهدیه؛ احمدی آهنگ، کاظم (۱۳۹۴)، احساس امنیت اجتماعی و عوامل مؤثر بر آن با تأکید بر نقش پلیس (مورد مطالعه: شهر نور). فصلنامه انتظام اجتماعی، سال هفتم، شماره ۴
- [۱۱] باجپایی، کانتی (۱۳۸۴)، امنیت انسانی، مفهوم و سنجش، تألیف و ترجمه: شیبانی، تهران: سازمان مدیریت و برنامه ریزی کشور، معاونت امور اداری مالی و منابع انسانی، مرکز مدارک علمی، موزه و انتشارات.
- [۱۲] بل، دیوید (۱۹۶۵) در آمدی بر فرهنگ های سایبر ترجمه مسعود کوثری، حسین حسینی

- [۱۳] بورديو، پير (۱۳۸۰) نظريه کنش؛ دلايل عملي و انتخاب عقلاني، ترجمه مرتضی مردیها، تهران: انتشارات نقش و نگار.
- [۱۴] بوزان، باری (۱۳۷۸)، مردم، دولت‌ها و هراس، چاپ اول، ترجمه پژوهشکده مطالعات راهبردی، تهران: انتشارات پژوهشکده مطالعات راهبردی.
- [۱۵] بیات، بهرام (۱۳۸۸)، مدرسه شناسی احساس امنیت، چاپ اول، تهران: انتشارات امیرکبیر
- [۱۶] پاتنام، رابرت (۱۳۸۰) دموکراسی و سنت‌های مدنی، ترجمه محمد تقی دلفروز، تهران: انتشارات غدیر
- [۱۷] پریزاد، رضا؛ ذبیحی حسینی، سعید (۱۴۰۰)، بررسی تحلیل نقش شبکه‌های اجتماعی مجازی خارجی بر رضایت از زندگی کاربران با تاکید بر نقش میانجی گرانه احساس امنیت اجتماعی، مجله دانش تفسیر سیاسی، شماره ۷ (۲۸ صفحه - از ۵۲ تا ۷۹)
- [۱۸] تاجیک، محمدرضا (۱۳۷۷)، انتظام در پراکنده امنیت ملی ایران، اندیشه نو، پیش شماره اول.
- [۱۹] ترابی، یوسف؛ گودرزی، آیت (۱۳۸۳)، ارزش‌ها و امنیت اجتماعی، فصلنامه دانش اجتماعی، ۶(۲)، ۳۱۴۶.
- [۲۰] جان پور، محسن؛ حیدری موصلو، طهمورث (۱۳۹۱)، آسیب شناسی فضای سایبر بر امنیت اجتماعی، فصلنامه نظم و امنیت اجتماعی، شماره سوم، سال چهارم، پاییز، صص ۱۴۱۱۷۲.
- [۲۱] چلبی، مسعود (۱۳۸۲) مدرسه شناسی نظم؛ تشریح و تحلیل نظری نظم اجتماعی. تهران: نشرنی.
- [۲۲] چلبی، مسعود (۱۳۸۶) تحلیل اجتماعی در فضای کنش؛ چاپ اول تهران: نشرنی.
- [۲۳] حاتمی، یاسر؛ ذاکر حقیقی، کیانوش (۱۳۹۹)، بررسی تأثیرگذاری فضاهای کالبدی بر احساس امنیت اجتماعی در محلات شهری. مطالعه موردی: شهر همدان، مجله آمایش جغرافیایی فضای، شماره ۳۶ علمی پژوهشی / ISC (۲۲ صفحه از ۱۹۷ تا ۲۱۸)
- [۲۴] حبیب زاده ملکی، اصحاب؛ و قاسمی، محمد، (۱۳۸۸)، رابطه بین استفاده از رسانه‌های صوتی و تصویری و بزهکاری نوجوانان، فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی، دوره ۱۶، شماره ۲، صص ۹۵۱۲۰
- [۲۵] حبیبیان، شهناز؛ سلیمانی فارسانی، ابراهیم؛ برزکار، فاطمه و مردانی زاده، اسماعیل (۱۳۹۹)، آسیب‌های فضای مجازی، چاپ اول، تهران: انتشارات پادینا
- [۲۶] حیدری کاشانی، محمدباقر (۱۳۸۹) سالنامه به سوی ظهور، قم: سبط النبی
- [۲۷] حاجیان، ابراهیم. (۱۳۹۴) امنیت هویت: مبانی و چارچوب مفهومی، فصلنامه علمی و پژوهشی مدرسه شناسی ایران سال شانزدهم، شماره ۴، زمستان، صص ۳۳۵
- [۲۸] حسونند، اسماعیل (۱۳۹۰) بررسی عوامل موثر بر احساس امنیت اجتماعی جوانان (مطالعه موردی شهرستان سلسله)، پژوهشنامه نظم و امنیت اجتماعی ۴،۴ صص ۵۷۸۰
- [۲۹] حسینی کیا، میثم (۱۳۹۷) بررسی نقش شبکه‌های اجتماعی بر احساس امنیت اجتماعی (مطالعه موردی: کارمندان وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی)، مجله کار و مدرسه، شماره ۲۲۴ (۱۴ صفحه از ۱۴ تا ۲۷)
- [۳۰] حیدرنژاد، علیرضا؛ نوری، ابراهیم؛ امینی فر، مجید (۱۳۹۶)، رابطه احساس امنیت شهروندان با عملکرد پلیس (مورد مطالعه: محدوده کلانتری شهرک شهید رجایی (ساختمان) شهر مشهد، مجله مطالعات امنیت اجتماعی، دوره ۸، شماره ۵۱.
- [۳۱] خلیلی، رضا (۱۳۸۱)، مهاجرت نخبگان، پدیده‌ای اجتماعی با موضوع امنیت ملی. فصلنامه مطالعات راهبردی شماره ۱۷